

Podcastreeks Muiderslot tussen je oren, reeks Podium

Aflevering #10: Operahuis Muiderslot

(Opgenomen in de Ridderzaal)

Alexander: Ik ga zelf heel vaak naar de opera en daar valt iedereen over elk kuchje of elk iets wat wordt gezegd...

Roos: Ja je durft daar bijna niet te bewegen [lachend].

Alexander: Nee, exact. Terwijl vroeger was opera ook veel meer een sociaal gebeuren, waar ook gegeten werd tijdens een voorstelling, of waar zaken werd gedaan. Waar connecties werden gelegd. Er werd gelachen, er werd gepraat, er werd gehandeld, gegeten...

Roos: Heel sociaal gebeuren.

Alexander: Het was echt een sociaal gebeuren, en de opera mores en etiquette die we nu hebben, die is toch echt wel van later, ja.

Voice over Roos: Welkom bij Muiderslot [er klinkt geluid van een deur die opengaat] tussen je oren [er klinkt geluid van een deur die in het slot valt].

[Achtergrondmuziek begint]

Voice over Roos: En ook nu zit ik niet alleen op het podium. Alexander de Jong schuift aan, hij is operazanger, een bariton. In 2016 studeerde hij af aan het Conservatorium van Tilburg. Hij zong rollen in verschillende opera's, waaronder La Traviata, Macbeth, Tosca, Die Zauberflöte, Gianni Schicchi, Les contes d'Hoffmann, en A little night music, bij verschillende operagezelschappen als de Nederlandse Reisopera, Holland Opera en de Nationale Opera, waar hij een jaar lang als jong talent aan verbonden was. We spreken af in de Ridderzaal, die al eeuwen als podium wordt gebruikt.

Alexander: Nou de akoestiek is heel goed natuurlijk, want het is een grote hal en er is geen stof en zo, het is een marmeren vloer...

Roos: Maar als in geen stof, geen gordijnen bedoel je?

Alexander: Ja, precies, er zijn geen tapijten, geen gordijnen, dat blokkeert heel vaak de akoestiek. Het is een marmeren vloer, dus dat kaatst heel erg. Hout... Dus dat is een hele goede akoestiek.

Roos: Ja, dus jij zou hier wel willen optreden?

Alexander: Ja, nee, dit is top. [Er klinkt geluid van 2 keer klappen van Alexander]. Kijk, zo kan je het testen.

Roos: Zo kan je het testen.

Voice over Roos: Het is niet voor niets dat ik hier een operazanger heb uitgenodigd. De bekende kasteelbewoner P.C. Hooft, was schrijver. Onder andere van toneelstukken. Het was Hooft die de eerste Nederlandse opera schreef: Granida. Weinig mensen kennen deze opera nog, en dat terwijl Granida een echte publiekstrekker was in de 17^e eeuw. Het stuk stond regelmatig op het repertoire van de Amsterdamse schouwburg.

Hoe kwam Hooft erbij om een opera te schrijven? Als zeventienjarige jongen was hij rond 1600 op Grand Tour geweest. Een reis naar Italië die veel welgestelde jongens in die tijd maakten. Eigenlijk een soort tussenjaar zoals we dat nu kennen. Daar leerde hij de nieuwste literatuur en muziek kennen, en raakte geïnspireerd door de Renaissance en de stukken die de Italianen maakten. Ook maakte hij in Italië kennis met de herdersliteratuur, waarin het eenvoudige herdersleven wordt verheerlijkt.

Thuis schreef hij zijn eigen herdersstuk. Zijn spel Granida speelt zich af in Perzië en begint met de herder Daifilo en de herderin Dorilea. Dan verschijnt prinses Granida, die van haar jachtgezelschap is afgedwaald. Ze maakt zoveel indruk op de herder, dat hij alle aandacht voor zijn eigen herderin verliest. Ook Granida is onder de indruk van het hoffelijke gedrag van Daiphilo. Maar, een prinses en een herder: hoe moet dat samen? Hooft's stuk inspireerde vervolgens weer vele schilders. Zo hangen er hier in de Ridderzaal van het Muiderslot twee schilderijen waarin het verhaal van Granida en Daifilo centraal staat. Ik ben benieuwd hoe Alexander als operazanger tegen de 17^e-eeuwse muziekwereld aankijkt. Wat weet hij over Granida? En hoe zou het zijn om hier in de Ridderzaal op te treden?

[Achtergrondmuziek vervaagt]

Roos: Ken jij Granida?

Alexander: Nou dat is wel grappig, ik had er dus nog nooit van gehoord. En ik denk dat dat komt omdat de muziek die geschreven is bij de teksten van Hooft, die is niet bewaard gebleven. Dus als zanger zijnde heb ik daar helemaal geen...

Roos: Maar als in de noten of het muziekschrift is er niet?

Alexander: Ja precies, dus ik zou niet kunnen zeggen hoe het geklonken heeft en in die zin heb ik er ook nooit over geleerd of gehoord, omdat de muziek niet bewaard gebleven is.

Roos: Ja, jij zou het nooit zo na kunnen doen als hoe het...

Alexander: Nee, ik denk wel dat je wel uit benadering door bijvoorbeeld muziek uit die tijd te luisteren dat je wel een idee kan hebben van hoe het geklonken heeft. En ik weet ook dat er producties zijn gedaan later met de teksten van Hooft met muziek uit die tijd, maar echt de muziek van die tijd, die is niet bewaard gebleven, dus...

Roos: Nee, maar we weten wel dat het stuk destijds heel populair was. Weet jij waarom? Waarom sloeg dat zo aan?

Alexander: Nou ja, muzikaal weet ik wel dat de muziek die gebruikt werd, dat dat echt op de hits van toen werd gedaan.

Roos: Ja...

Alexander: En dat is wel iets wat toen vaker werd gedaan. Er was vaak muziek die bijvoorbeeld op volkswijsjes, volksmelodieën, waar dan teksten op werden gezet. En dat waren ook melodieën die dan leefden in de stad of in het land. En die werden zelfs ook wel eens meerdere keren gebruikt. Er zijn ook bijvoorbeeld componisten uit die tijd die een stuk hadden geschreven wat zo goed aansloeg dat ze dachten voor de volgende opera: nou, ik neem gewoon dezelfde melodie.

Roos: Gewoon hun eigen melodie weer?

Alexander: Ja, die plagieerden hun eigen werk. En ze schreven een andere tekst op, een andere setting, andere opera, en het was een nieuw stuk. En dat kwam omdat die muziek zo goed aansloeg. Het was dan echt een beetje dé popmuziek van toen. Die melodieën.

Roos: Slim, om die liedjes gewoon te gebruiken. En iedereen kan die dan al meezingen.

Alexander: Ja, het is een gegarandeerd succes natuurlijk. Want je weet dat het aanslaat.

Roos: Ja. Hé, wat leerde jij verder op het conservatorium over die 17e-eeuwse muziekwereld?

Alexander: Nou wat ik vooral weet over die operawereld, is dat het echt toen begon. We weten wel dat er verschillende andere vormen waren, een soort mengvormen van dichtavonden waar teksten werden voorgedragen, en muziek en voordrachtskunst. Maar, de echte doorgecomponeerde opera wat één verhaal is en één geheel vormt, in plaats van fragmentarische losse delen, dat is echt pas in die 17e eeuw, begin 17e eeuw ontstaan in Italië. En ja, en toch wel door heel velen wordt de opera L'Orfeo van Monteverdi gezien als de eerste opera in de soort, die we dan nu kennen.

Roos: Kan je daar een stukje van laten horen?

Alexander: Absoluut.

[Er klinkt muziek met zang van de opera L'Orfeo].

Roos: Als ik aan opera denk is dit wel echt het beeld wat ik in mijn hoofd heb. En ik hoor heel veel stemmen.

Alexander: Ja, klopt inderdaad. Dit is het koor uit het stuk. Dat is misschien ook wel leuk om te vertellen in een soort link naar de Granida opera, wat ook echt een herdersverhaal is, een pastoraal drama. Hier is dat ook zo. De opera L'Orfeo grijpt terug op de oude mythe van Orfeo en Eudericice. In het begin van het verhaal zijn die twee hevig verliefd, maar wordt Eudericice gebeten door het slang en overlijdt. En dit is eigenlijk de reactie van de gemeenschap van de plattelandsbevolking, van de boeren en de herders, daarop. Dus dat is echt wel een link met Granida en wat in die tijd heel populair was. Die pastorale drama's.

Roos: Dus best een grote kans dat Hooft dit stuk misschien wel gehoord heeft en daardoor geïnspireerd raakte?

Alexander: Nou deze is van erna [lachend]

[Er klinkt gelach van Roos].

Roos: Oh deze is van erna. Ken je jaartallen!

Alexander: Het is een paar jaar erna. Maar het is ongetwijfeld ...

Roos: Ze hebben denk ik wel dezelfde inspiratiebronnen denk ik wel gehad.

Alexander: Het is volgens mij vijf jaar daarna. Dit is in 1607 uitgekomen.

Roos: Ja. En dan zitten we in de barok?

Alexander: Klopt, ja. De barokperiode, die dan eigenlijk net is aangevangen.

Roos: En daarvoor zat de Renaissance. Kun je iets vertellen over het verschil daartussen?

Alexander: Ja, zeker. Waar de Renaissance op een bepaalde manier een vrij statische muziek voortbracht, staan in de barokperiode de heftige emoties centraal en de dramatiek. En ik denk dat dat ook de reden is waarom zoiets als opera opkomt, omdat daar natuurlijk het drama en het verhaal centraal staat.

Roos: Ja.

Alexander: In tegenstelling tot bijvoorbeeld religieuze muziek, waar het toch gaat om een geloofsbelevens. Maar hier gaat het echt om het verhaal.

Roos: Waardoor ook dat theateraspect veel meer...

Alexander: Exact, dat theateraspect, daar is echt ruimte voor. En die dramatiek komt heel erg naar voren, bijvoorbeeld ook in schilderkunst of in beeldhouwkunst. Je ziet daar ook, die beelden zijn allemaal in beweging in plaats van stilstaand. Dus er zit altijd een beweging in, een drama in.

Roos: In al die kunstvormen ging dat...

Alexander: Exact. En dat werden toen ook affecten genoemd, dus emoties die, die affecten, die manier om drama toe te voegen.

Roos: En hoe verschilde dan de Nederlands opera of muziekwereld van andere landen?

Alexander: Ja ik vind dat moeilijk om te zeggen, omdat de Nederlandse operawereld, zeker uit die tijd, daar is niet zo heel veel, net zoals Granida, daar is niet zo heel veel van bewaard gebleven. Dus dat kan ik lastig zeggen. Wat ik wel in het algemeen over muziek weet, is dat er toch wel een verschil gaat ontstaan tussen de wat zuidelijkere landen zoals Frankrijk en Italië, waar toch iets meer dat katholieke 'soie de vivre' in zit, en dat er in het noorden wat calvinistischer...

Roos: Ingetogen...

Alexander: Ingetogen, vaak ook wat religieuzer, je hoort de volksaard in die muziek terug, laat ik het zo zeggen.

Roos: En in welke taal werd er dan vooral gezongen?

Alexander: Nou ja, wat we net hoorden, Italiaans, dat is echt dé bakermat...

Roos: Ja, dat had ik ook wel verwacht.

Alexander: Ja en dat is ook wel wat heel veel mensen wel denken hoor, denk ik ook bij opera, Italiaans inderdaad, dat is daar ook ontstaan. Maar ook bijvoorbeeld aan het Franse hof werden heel veel opera's gemaakt. Maar bijvoorbeeld ook aan het Engelse hof. Daar zijn ook best wel heel veel opera's gemaakt, bijvoorbeeld door Purcell. Daar is die operawereld ook enorm tot bloei gekomen.

Roos: En wat voor stuk uit die opera kun je laten horen?

Alexander: Ik heb van Purcell uit de opera Dido en Eneas de aria 'When I am laid' meegenomen.

Roos: Oké.

[Er klinkt het lied 'When I am laid' uit de opera van de opera Dido en Eneas].

Roos: Ik had hier denk ik niet uit gehaald dat dit Engels was.

Alexander: Nou ja, dat is met opera natuurlijk wel, het is een bepaalde manier van zingen wel. Tegenwoordig worden opera's ook boventiteld, dus je kan altijd meelesen met de tekst. [Er klinkt gelach van Roos].

Roos: Boventiteld heet dat?

Alexander: Boventiteld, ja, want de teksten staan erboven en niet eronder, dus dan heet het boventiteling. Maar ja, dit is zeker Engels. When I am laid in earth.

Roos: Door een vrouw wordt dit gezongen...

Alexander: Door een vrouw, ja.

Roos: In haar eentje?

Alexander: In haar eentje ja, dat is ook wel iets wat echt opkwam in die barokperiode. In tegenstelling tot de polyfonie van de Renaissance was er ook echt ruimte voor solozang. En dat wordt dan monony genoemd. En dat sluit denk ik ook wel aan bij het hele theateraspect, met personages, met karakters die bepaalde emoties doorgaan. Dus dat is veel individualistischer in tegenstelling tot die polyfone muziek uit de Renaissanceperiode, waar toch vaker met groepen werd gewerkt.

Roos: Ja, ik kan me voorstellen dat je ook met één zo'n persoon veel meer kan meeleven.

Alexander: Ja, absoluut.

Roos: En dat je veel meer verschillende karakters kan neerzetten en het meer een verhaal wordt.

Alexander: Ja, je krijgt nu echt... Ik zeg wel eens: opera is eigenlijk een toneelstuk op muziek en dat krijg je nu steeds meer. Dus dat het echt personages worden inderdaad met wie je meeleeft. En waar dus die dramatiek zo naar voren komt. Je hoort daar ook echt lijden. Dat is natuurlijk ook iets waar heel veel mensen opera mee associëren: het is gevoel en absoluut dramatisch.

Roos: En welke instrumenten waren populair hierbij? Ook om dat dramatische misschien nog extra...

Alexander: Instrumenten die gebruikt werden waren snaarinstrumenten, violen, violen da gamba, maar bijvoorbeeld ook de klavecimbel wat toen echt hét instrument was dat heel veel werd gebruikt.

Roos: En ik zie op schilderijen uit die tijd ook wel vaak een luit afgebeeld.

Alexander: Ja.

Roos: Was dat ook voor opera?

Alexander: Ja, absoluut. Het leuke aan de luit is dat je die ook in een hele andere setting kan bespelen. Je ziet op die schilderijen ook dat er een soort eetfestijn is met iemand die dan daar een beetje op de luit zit te tokkelen, dus dat kan je natuurlijk ook heel goed... ja, je kan de luit overal mee naartoe nemen. Dus je hebt meteen je muziek bij je, dus ik kan me ook voorstellen dat er dan op zo'n feest gezongen werd door groepen bijvoorbeeld.

Roos: Ja, als je die schilderijen ziet, je hoort die mensen bijna vanaf dat schilderij zingen zeg maar.

Alexander: Ja, absoluut.

Roos: En wat voor soort mensen gingen er kijken naar de opera?

Alexander: Nou, in het begin was het echt wel iets voor de gegoede klasse denk ik. Wat je ook bijvoorbeeld ziet bij de eerste opera's in Italië en in Frankrijk, dat er echt door de hoven de opdracht werd gegeven om de opera te maken. De opera's werden ook opgevoerd in het theater in de hoven. Dus het vond ook daadwerkelijk plaats in het hof, dus dat was dan echt voor genodigden. Dus het was niet zomaar voor Jan en alleman.

Roos: Dus je kon geen kaartje ervoor kopen of iets dergelijks?

Alexander: Nee, maar dat ging vrij snel, want in 1637, dus dat is 30 jaar na de eerste opera, werd er al in Venetië het eerste openbare operahuis opgericht.

Roos: Oké!

Alexander: Ja, en daar konden gewoon mensen, ik denk alsnog wel de gegoede burgerij, maar ook de kooplieden en dat soort lui, konden daar een kaartje voor kopen en werd het dus voor de normale man ook beschikbaar. Het sloeg enorm aan. Ik denk dat omdat de toneelcultuur al bestond, dat daardoor mensen heel makkelijk dachten van: oh, dan gaan we een keer naar de opera. En dat ging op die manier. En ik kan me voorstellen dat het in dit slot ook aanvankelijk voor genodigden was in een kleine setting.

Roos: Ja, volgens mij wel. En aan die schilderijen te zien was het wel de elite die hier kwam.

Alexander: Ja, dat lijkt me ook.

Roos: Dat sluit ook wel aan bij als ik zelf aan opera denk, dan denk ik toch wel dat ik daar in een lange chique jurk naartoe moet. Was dat vroeger ook, of zijn die etiquette daaromheen veranderd?

Alexander: Nou, dat vind ik wel grappig. Ik ga zelf vaak naar de opera en daar valt iedereen over elk kuchje of elk iets wat wordt gezegd.

Roos: Ja, je durft daar bijna niet te bewegen.

Alexander: Nee, exact. Terwijl vroeger was opera ook veel meer een sociaal gebeuren, waar ook gegeten werd tijdens een voorstelling, of waar zaken werd gedaan, waar connecties werden gelegd. Vroeger waren er geen zaallichten die konden doven, die uit konden gaan. Het was gewoon licht, dus je had niet zo'n ervaring van dat je in een donker gat zit.

Roos: Ging je ook overdag daar naartoe?

Alexander: Oeh, dat zou ik niet weten [er klinkt gelach]. Ik denk misschien wel in de avond, maar in ieder geval, er waren gewoon kaarsen en die bleven gewoon aan. Dus er was een heel andere sfeer. Er werd gelachen, er werd gepraat, er werd gehandeld, gegeten...

Roos: Een heel sociaal gebeuren.

Alexander: Het was echt een sociaal gebeuren, en de opera mores en etiquette die we nu hebben, die is toch echt wel van later, ja.

Roos: En hoe was het dan om vroeger operazanger te zijn?

Alexander: Nou, daar zaten echt wel sterren tussen. Echt wel de rocksterren van toen. En vooral als je dan zeker in die tijd kijkt, waren dat de castraten. En dat is wel een verhaal apart. Vanuit de religieuze muziek mochten vroeger alleen maar mannen zingen en vroeger waren dat jongens die tot hun stembreuk nog sopraan, dus de hoogste stem, konden zingen. Maar als de baard in de keel gaat dan is dat helaas afgelopen. Maar je had ook vrouwelijke personages nodig, en vrouwen mochten niet zingen, dus sommige mensen werden dus gecastreerd en...

Roos: Oh, vanaf daar castraten.

Alexander: Exact, en die jongens bleven dus hun jongensachtige stem behouden en konden zoals sopraan blijven zingen. En daar is nog een opname van, heel oud, maar dat is dus iets wat vanuit ethische overweging helemaal niet meer kan. Maar het scheen heel engelachtig geklonken te hebben. En de echte goede castraten waren toen echt de topsterren.

Roos: Die werden echt aanbeden.

Alexander: Die werden echt aanbeden ja, Farinelli bijvoorbeeld was een hele bekende in die tijd, die een heldenstatus hadden verworven.

Roos: Heb je misschien nog één fragment om te laten horen?

Alexander: Ja, zeker! Ik heb nog een fragment meegenomen uit eind 17e eeuw van de opera van Purcell wederom, de opera King Arthur. De aria heet 'What power art thou?' en het leuke aan deze aria vind ik dat het een hele gekke aria is, want het wordt gezongen door een geest in het stuk. De 'cold genius', de koude geest. En hij ontdooit. En als je de muziek hoort, en vooral het stemgebruik van de zanger, dan kan je denk ik wel horen, nou ja, waar dat op slaat.

[Er klinkt de aria 'What power art thou' uit de opera King Arthur].

[Hierna begint meteen de achtergrondmuziek en de voice over].

Voice over Roos: Voordat we verder gaan, duik ik weer in de mythe van de Muiderkring. Dit keer in het leven van Constantijn Huygens, die net als Alexander veel met muziek bezig was, verschillende muziekinstrumenten bespeelde en daarnaast nog 100 andere dingen deed. Constantijn Huygens is geboren in Den Haag, op 4 september 1596, en staat bekend als een van de grootste dichters van Nederland. Toch ziet hij zichzelf meer als bestuurder en maatschappelijk man. Hij is dan ook secretaris van niet één, maar van maar liefst twee prinsen. Frederik Hendrik en Willem II. Huygens komt uit een welvarende familie, en zijn vader is secretaris van de Raad van State. Zo vader, zo zoon. Bovendien blijkt Huygens een wonderkind, en vanuit het calvinistische gedachtegoed dat je de door God gegeven talenten moest ontwikkelen, zet zijn vader hoog in voor Huygens. Verschillende muziekinstrumenten, vijf talen, schrijven, wiskunde, rechten, logica, maar ook met paardrijden en schermen vult Huygens zijn kinderjaren. Niet bepaald spelend groot geworden. In 1616 gaat Huygens rechten studeren in Leiden, en in 1618 begint hij zijn lange bestuurderscarrière in Engeland, bij de Nederlandse ambassade. Hij blijft altijd schrijven, en raakt zo in contact met P.C. Hooft, Jacob Catsz, en andere grote schrijvers. Een grappig stuk van hem, vind ik het dichtwerk 'Het kostelijk mal', dat in 1621 verschijnt. Hierin drijft Huygens de spot met de zogenaamde modebewustheid van bestuurders en andere collega's om zich heen. Het geeft een aardig beeld van hoe men er in die tijd bij loopt. Komt ie:

'Een paar doormidden gesneden schoenen, een omgekeerde pan. De luizen hebben nu tenminste een dak boven het hoofd. Een kraag met krullen als een nest vol ratten, een hemd met kanten mouwen waarmee je niet onderdoet voor een wasvrouw met blote armen. Kousen die de kuiten wurgen, het lijken wel volgepropte worsten.' Schrijft hij.

Huygens moet duidelijk niets weten van onbelangrijke, ijdele bezigheden, en heeft daar waarschijnlijk ook helemaal geen tijd voor. Druk, druk, druk. Het had een uitspraak van Huygens kunnen zijn...

[Achtergrondmuziek vervaagt].

Roos: Deze aflevering is natuurlijk niet compleet zonder dat jij hier als operazanger ook een stuk mag zingen. Dus wat uit jouw repertoire ga jij hier zingen voor ons?

Alexander: Nou ik heb een Italiaanse aria uit eind 17^e eeuw meegenomen: 'O cessata di piagarmi.' Het is een aria van Scarlatti, uit een opera, maar die opera is eigenlijk net als Granida niet bewaard gebleven, behalve dit stuk. Dus dit is eigenlijk het enige wat we nog uit die opera hebben.

[Alexander zingt het stuk uit de opera van Scarlatti].

Roos: Wauw! [Er klinkt applaus van Roos]. Ik wil er eigenlijk nog wel eentje horen!

Alexander: Oké, ja dat kan! Ik heb iets anders meegenomen uit een heel andere tijd, maar wat ik wel toepasselijk vond in deze ruimte. Dat is namelijk een drinklied. Er wordt eigenlijk het leven gevierd, met een heel banket en eten en alles erop en eraan. En ik vond het in deze ruimte, die daar natuurlijk ook voor bestemd was, vond ik dit een heel toepasselijk lied. Hoewel het een beetje uit de tijd is, maar wel qua setting helemaal past.

Roos: Ja, helemaal in de sfeer.

Alexander: 'Ô Vin, Dissippe La Tristesse', uit de opera 'Hamlet' [op z'n Frans uitgesproken], dus de opera Hamlet. Die opera is geschreven door Thomas, in het Frans dus.

Roos: Nou, laten we het leven vieren! [Er klinkt zacht gelach].

[Alexander zingt het stuk uit Hamlet van Thomas].

[Er klinkt applaus en gejoel en de achtergrondmuziek begint].

Voice over Roos: Dit was Muiderslot tussen je oren. Een podcast van Rijksmuseum Muiderslot. Geproduceerd door Goeie Ouwe Koeien, en mede mogelijk gemaakt door het Fonds voor Cultuurparticipatie. De soundscapes zijn gemaakt door Thomas Hoonhout. Hij verzorgt ook de montage.

Je luisterde naar een aflevering uit de reeks Podium. We maken ook een reeks over Kasteel & Collectie, een reeks over Water en eentje over de Kasteeltuinen. Alle afleveringen zijn vanaf najaar 2021 te beluisteren via je favoriete podcast app.

Leuk dat je luisterde en tot de volgende!